

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Automaatikainstituut

Essee aines "Väljenduskunsti alused"

Fototeoste autorikaitse

Annotatsioon:

Essee eesmärk on juhtida lugeja tähelepanu fotole kui autoriõiguse objektile ja intellektuaalse pingutuse tulemusele. Töös on lühidalt käsitletud fotograafiateoste olemust ja fotograafide autorikaitse alaseid probleeme Eestis.

Fotograafia on oma sajaviiekümne aastase ajaloo järel jõudnud uute võimaluste ja probleemide rikkasse ajajärku. Saabunud on uus nähtus – digitaalfoto. Uus fotokujutise saamise ja töötlemise moodus tekitab paratamatult probleeme autoritele, kuna ei ole enam olemas negatiivi kui vaieldamatut tõendit foto autorluse kohta. Samuti on tänu internetile muutunud ääretult lihtsamaks fotode paljundamine ja levitamine.

Autoriõiguse seisukohalt on fototeosed tänapäeval kunstiteoste valdkonda kuuluvad. Ajalooliselt ei ole fotograafiat kunagi peetud võrdväärseks kunstiks teiste klassikaliste kunstiliikidega nagu näiteks maal ja skulptuur, fotograaf justkui ei loo ise midagi vaid lihtsalt korjab üles juba eksisteeriva vaate. Kuid siiski on võimalik ühte ja sama objekti pildistada nii mitut erinevat moodi kui on fotograafe. Ja alati tuleb mõnel ilusam pilt kui teisel.

Fototeoste autorikaitse on tänapäeval arenenud üsna heale järjele, kuigi üsna palju on veel teha. Eesti Autoriõiguse seaduses on selgelt kirjas, et teosed millele tekib autoriõigus on ka: “fotograafiateosed ja fotograafiaga analoogilisel viisil saadud teosed, slaidid ja slaidifilmid”¹. Fotograafid ise teavad seda väga hästi, kuid kahjuks ei tea sellest tihtipeale inimesed, kes kasutavad internetist võetud või näiteks kuskilt ajakirjast kopeeritud fotosid nagu ise heaks arvavad. Sellepärast ei saagi tänapäeva Eesti profifotograafid läbi ilma advokaatideta.

Paljud fotograafid on hakanud oma pilte internetti vaatamiseks välja panema. Kuigi see on väga mugav ja kiire moodus oma loomingut vaatajani viia, soodustab see ka fototeoste autoriõiguste rikkumist. Väga lihtne on salvestada oma arvutisse internetist leitud pilti. Fotograafi weebileheküljele võib sattuda ka pahategija, kes kopeerib sealt omale foto ja kasutab seda pärast isikliku tulu saamise eesmärgil. Eestis on näiteks olnud üks juhtum kus ühe fotograafi koduleheküljelt varastatud pilti kasutati koolipäevikute kaanepildiks². Foto trükiti ilma igasuguse viiteta autorile ja autori teadmata, autor sai teada oma pildi varastamisest siis, kui läks poodi oma lapsele koolitarbeid ostma. Kusjuures enamiku selliste juhtumite puhul oleks foto autor enamasti algul nõus olnud oma foto kasutamiseõigust loovutama kas minimaalse tasu eest või sootuks tasuta ja ainult autorinime trükkimisega teose juurde. Kuid siiski ei viitsita küsida, lihtsalt võetakse. Internetis olevaid fotosid võiks ju vaadelda kui kunstinäitust ja sealt pildi kopeerimist kui näituselt pildi kaasa võtmist, kuid eksitav on ilmselt põhjendus: “aga talle jääb ju ka alles”. Näiliselt ei jää ju kodulehe omanik millestki ilma. Siin seisnebki intellektuaalse omandi erinevus materiaalsest omandist.

Tuleb arvestada, et isegi kui vastavasisulist hoiatust juures ei ole, on kõik fotod kaitstud autoriõigusega. Veel mõned aastad tagasi koostas kuuldavasti isegi tuntud teadeteagentuur ETA omale internetist võetud fotodest pildipanka ja autorite nimede üle arvet ei pidanud, honorare ei maksnud, avaldatud fotole pandi juurde kiri "ETA" või lihtsalt "internet"². Nüüdseks on selline agentuur õnneks oma tegevuse lõpetanud.

Autoriõiguse tekkimiseks ei ole autoril vaja kuuluda ka ühtegi autoreid ühendavasse ühingusse, nagu näiteks Eesti Autorite Ühing (EAÜ). Tõttõelda võib sellisesse ühingusse kuulumine isegi kahjulik olla. Muusikud, kes kuuluvad EAÜ-sse ei tohi näiteks ka ise oma lugusid avalikult esitada ilma, et maksaksid EAÜ-le. Muusikakonservide tootjatel on selle-est aga väga hea põli. Fotograafid siis ilmselt peaks ka oma näituste eest hakkama EAÜ kaudu iseendale maksma (EAÜ kulud lähevad muidugi juurde). Eesti fotograafide hulgas ei ole EAÜ-sse kuulumine üldiselt populaarne, kuigi välistada ei saa, et seal ka mõni fotograaf on.

Internetil ei ole piire. Internet levib ümber maailma, seega on ka väga kaugel olevatel inimestel võimalik vaadata meie kodumaa fotograafide loomingut. Ja Eestis elav fotode autor, kes on oma pildid pannud interneti, ei saa ilmski teada, kui teispool maakera keegi tema fotosid kasvõi oma nime all serverib, kopeerib lihtsalt ära ja kõik. Seega, selle kohta kui palju eesti veebilehtedest fotosid välismaale varastatakse andmed puuduvad, ja ega see meid eestlasi eriti ei häirigi, kui just välja ei tule. On aga veel üks võimalus teiste fotode kasutamiseks, ilma neid enda serverisse kopeerimata. Näiteks mõne välismaise veebiväljaande kodulehele on lisatud vastav link ja foto ilmub lehe vaatajale otse eestimisest serverist. Seejuures ilmub foto justkui see oleks lehe osa ja ühtegi viidet autorile ega tema koduleheküljele näha ei ole. Seda tüüpi varastajat on õnneks lihtsam avastada. Kui link asetseb kuskil suure külastatavusega lehel on doonori serveril selgesti märgata selle pildi sagedast vaatamist välismaa arvutites. Suure kasutamisaktiivsusega võib väiksemal serveril tekkida isegi ülekoormus. Selle järgi saab kindlaks teha millisele välismaa lehele on pilt lingitud ja operatiivselt tegutsedes on oma serveris võimalik pilt asendada millegi märksa "sobivamaga".

Foto kasutamine ilma autori loata on ainult üks võimalus autoriõiguse rikkumiseks. Praktikas rikutakse sageli ka teisi autori isiklikke ja varalisi õigusi. Ajakirjanduses on väga levinud võtte pildi kadreerimine st. kasutamiseks lõigatakse vaid üks osa pildist. Kui see on tehtud ilma autori nõusolekuta, rikutakse sellega autori õigust teose puutumatusel. Ajalehtede juures tööl olevad

fotograafid on enamasti andnud artiklite koostajaile oma fotode töötlemiseks vabad käed ja paljud sellega harjunud ajakirjanikud töötlevad niimoodi valimatult kõiki pilte. Satub aga mõne erilise artikli juures olema mõne teise fotograafi pilt ja seda lõigatakse oma suva järgi, on foto autoril õigus olla pahane, kuna tema pildi tasakaalu muudeti.

On palju arutatud ka selle üle, kas foto töötlejast võib saada foto autor ja kui suur autorlus jääb sel juhul algsele pildistajale. Siin oleneb muidugi palju ka pildi töötlemise ulatusest. Kui ikka pärast töötlemist (üldjuhul arvutiga) ei ole seost algse pildiga enam märgata, siis võiks küll lugeda ainuisikuliselt autoriks töötleja, kuigi ta kasutas algselt kellegi teise loometöö tulemust. Pisemate korrektsioonide nagu kontrastsuse, värvitasakaalu muutmise või kriimustuste eemaldamise puhul aga jääb autoriks ikkagi ainult pildistaja. Keskmiste muudatuste, näiteks kadreermise ja montaaži puhul võiks töötlejat lugeda kaasautoriks. Kust jookseb aga kindel piir? Kas lõpuks pannakse töö alla ühe, teise või mõlemad nimed, või ei panda kumbagi nime, selles peavad mõlemad omavahel kokku leppima.

Foto kui autoriõiguse objekti tuleb arvestada ka lihtsamate asjade puhul, näiteks kui koolilaps kirjutab essee kasepuudest ja paneb sinna juurde illustratsiooniks tuntud loodusfotograafi foto. Seni kuni esseed loeb oma ema, isa, õpetaja või klassikaaslased ei ole ka viga midagi, kuid kui see essee läheb üleriigilisele või rahvusvahelisele konkursile ja on loota, et see trükitakse ära ka kuskil ajalehes, siis oleks juba viisakas foto teinud fotograafiga ühendust võtta ja küsida temalt foto kasutamiseks luba. Tõenäoliselt ei taha loodusfotograaf koolilapse käest pildi kasutamise eest raha.

Kokuvõtteks võib öelda, et uurides fotograafia kui suure kunsti autorite õigusi võib sootuks unustada fotograafia kui iseenese olemuse ja otstarbe. Fotograafia on laiemalt siiski tegelikkuse objektiivse jäädvustamise võimalus ja lihtne vahend igapäevasele kasutamiseks. Pea igal inimesel on tänapäeval olemas fotoaparaat ja võimalus sellega omale meelepäraseid sündmusi filmile või faili sisse püüda. Seaduste ka kohtute tasemel autorikaitsest on enamasti põhjust rääkida kutseliste fotograafide ja väga kogunud amatööride puhul. Tavainimestele kaalub selle üle rõõm enda piltidest ja nad ei leia põhjust kisa tõsta kui nende pildikest näiteks kuskil ajalehes trükitakse ilma allikat mainimata, luba küsimata ja lõigatult. Kuigi ka tavainimesed on oma fotode autorid.

Kasutatud kirjandus:

1. Riigi Teataja (2000), nr 16, lk.109 (Autoriõiguse seadus)
2. Fotokala [internetilehekülg] foorumid <http://foto.kala.ee/foorumid> -> ->Fotokala ->search: "autoriõigus", (21.03.2003)
3. Eesti Autorite Ühing, <http://www.eau.org>, (21.03.2003)
4. Ants Kukrus, Eurointegratsioon ja intellektuaalomandi õiguskaitse, Tallinn, 1999, 351 lk.